

Силабус
Антиутопія в зарубіжній літературі
2025-2026 навчальний рік

Освітня програма	«Філологія (германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, друга – німецька)»
Спеціальність	035 Філологія
Предметна спеціальність	035.041 германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Статус дисципліни	вибіркова
Викладач	Ганна Табакова
Кафедра	української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства
Посилання на сайт	https://bdpu.org.ua/teachers/tabakova-ganna-ivanivna/
Контактний телефон	+380 66 94 64 702
E-mail викладача	septeni@ukr.net
Графік консультацій	вівторок, 11.00-12.00

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів / годин	Форма навчання	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Звітність
5/150	очна (денна)	26 год.	24 год.	100 год.	залік
5/150	заочна	6 год.	4 год.	140 год.	

Семестр: весняний

Мова навчання: українська

Ключові слова: антиутопія, роман, екокрітика, sci-fi, cli-fi, постапокаліпсис

Метою курсу є системне вивчення жанру антиутопії у зарубіжній літературі XIX–XXI ст. як художнього відображення тоталітарних систем, соціальних страхів та загроз людській свободі. Курс передбачає аналіз ключових творів жанру, їхньої поетики, проблематики та інтертекстуальних зв'язків, а також дослідження актуальності антиутопічного дискурсу для сучасного світу..

Предметом курсу є антиутопічна проза зарубіжних письменників у жанровому, поетологічному та культурно-історичному аспектах.

У результаті вивчення дисципліни студент буде **знати**: основні етапи становлення жанру антиутопії; ключові твори та їхніх авторів; поняттєво-категоріальний апарат жанру; художні засоби зображення тоталітарних систем; взаємозв'язки між антиутопічними творами різних національних літератур.

У результаті вивчення дисципліни студент буде **вміти**: застосовувати методологічні підходи до аналізу антиутопічного тексту; проводити порівняльний аналіз творів; самостійно інтерпретувати жанрові модифікації антиутопії; виконувати дослідницькі та творчі проекти; установлювати зв'язки між літературними текстами та суспільно-політичними контекстами.

Основні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

СК 05. Здатність використовувати в професійній діяльності системні знання про основні періоди розвитку літератури, що вивчається, від давнини до XXI століття, еволюцію напрямів, жанрів і стилів, чільних представників та художні явища, а також знання про тенденції розвитку світового літературного процесу та української літератури.

СК 10. Здатність здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний (залежно від обраної спеціалізації) аналіз текстів різних стилів і жанрів.

ПРН 08. Знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію мови (мов) і літератури (літератур), що вивчаються, і вміти застосовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 13. Аналізувати й інтерпретувати твори української та зарубіжної художньої літератури й усної народної творчості, визначати їхню специфіку й місце в літературному процесі (відповідно до обраної спеціалізації).

ПРН 15. Здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз різних стилів і жанрів.

Зміст курсу:

Тема 1. Антиутопія як літературний жанр: витоки, поняття, типологія

Антиутопія як жанр і метажанр в системі теорії літератури і наукової фантастики. Розглядаються співвідношення понять «утопія» і «антиутопія», «дистопія» та «постапокаліпсис» їхня генетична спорідненість та принципові відмінності.

Тема 2. «Машина часу» Г. Веллса: прогрес, еволюція і перший антиутопічний прогноз Роман Г. Веллса «Машина часу» (1895) як один із найраніших прикладів антиутопічного мислення в науковій фантастиці. Переосмислення наукового оптимізму свого часу: замість тріумфу цивілізації — її занепад і біологічна деградація. Твір розглядається у широкому контексті наукової фантастики кінця ХІХ ст. та її зв'язку з антиутопічною традицією ХХ–ХХІ ст.

Тема 3. «Прекрасний новий світ» О. Гакслі: антиутопія споживацтва і щастя. Роман О. Гакслі «Прекрасний новий світ» (1932) як антиутопія добробуту й гедонізму. Зображення суспільства, де людей не контролюють силою, а роблять задоволеними й безвольними через маніпуляцію свідомістю, сому та кастову систему. Образна система роману: Світова Держава, кастовий розподіл, кондиціонування від народження. Концепція «щастя без свободи», протиставлення дикунства і цивілізованості через образ Дикуна Джона. Обговорюється актуальність роману в добу соціальних медіа, споживацтва та фармакологічного регулювання поведінки.

Тема 4. «1984» Джорджа Орвелла: тоталітаризм, мова і пам'ять.

Роман Дж. Орвелла «1984» (1949) як ключовий текст антиутопічного канону. Аналізуються основні концепції твору: Newspeak (новомова) як інструмент знищення думки, doublethink (двоємислення) як механізм контролю над свідомістю, Міністерства Правди/Любові/Достатку/Миру як апарат тоталітарного управління. Тема пам'яті та її фальсифікації як основи тоталітарної влади. Образ Великого Брата кризь призму культу особистості та паноптичного нагляду (М. Фуко). Паралелі між зображеним режимом і реальними тоталітарними системами ХХ ст., актуальність роману для сучасної цифрової доби.

Тема 5. Антиутопія і технологія: «451 по Фаренгейту» Р. Бредбері, «Механічний апельсин» Е. Берджесса.

Зв'язок між технологічним прогресом, медіа та втратою людяності в антиутопічному дискурсі. Роман Р. Бредбері «Fahrenheit 451» (1953) аналізується як антиутопія медіаспоживання: телестіни, серіали й пожежники-спалювачі книг — як метафори суспільства без думки. Роман Е. Берджесса «Механічний апельсин» (1962) розглядається через призму вільної волі, насильства й державного втручання у свідомість. Як технологія стає інструментом влади або звільнення залежно від суспільного контексту, порівняння антиутопічних моделей через технологічний контроль.

Тема 6. Антиутопія і дитинство: «Володар мух» В. Голдінга, «Голодні ігри» С. Коллінз, «Місто Емер» Дж. Дюпро

Дитячі та юнацькі образи в антиутопічній літературі. Роман В. Голдінга «Володар мух» (1954) як дослідження природи насильства в умовах виживання дітей без дорослих. Цикл С. Коллінз «Голодні ігри» як жанрова антиутопія для молоді: тема жертви, видовища й опору системі через образ Катніс Евердін. Серія Дж. Дюпро «Місто Емер» і традиція постапокаліптичної дитячої літератури.

Тема 7. «Повість служниці» М. Атвуд: гендер, влада й тіло в антиутопії.

Роман М. Атвуд «Повість служниці» (1985) та його продовження — «Заповіти» (2019): фемінізм і антиутопія. Розглядається теократична держава Гілеад як система, побудована на контролі над жіночим тілом і репродуктивністю. Концепція «нарративу виживання» як жанрового прийому, що надає голос безіменним жертвам тоталітарної системи. Образи служниць, дружин, тіток і Марфів як репрезентацій різних форм жіночого підкорення. Біблійні алюзії та переосмислення релігійних нарративів у репресивних цілях.

Тема 8. Вільям Гібсон «Нейромант» та естетика кіберпанку. Трансформація жанру в цифрову епоху. Світ корпорацій, віртуальної реальності та технологічної модифікації тіла. Поняття «high tech, low life».

Тема 9. Пандемія як антиутопія: «Шарлатова чума» Дж. Лондона, «Сліпота» Ж. Сарамго, «Station Eleven» Е. Сент-Джон Мандел

Літературне осмислення епідемій і пандемій як моделі антиутопічного суспільства. «Шарлатова чума» Дж. Лондона (1912) як один із перших антиутопічних романів-катастроф: загибель цивілізації від невідомої хвороби, повернення до варварства й питання про те, що залишається від людяності в умовах тотального виживання. Роман Ж. Сарамго «Сліпота» (1995) як притча про крихкість соціальних інститутів. «Station Eleven» («Станція 11» Е. Сент-Джон Мандел (2014) як постапокаліптичний наратив про цінність мистецтва й пам'яті в зруйнованому світі. Осмислення пандемічної антиутопії крізь досвід COVID-19

Тема 10. Кліматична фантастика (cli-fi): «Drowned World» Дж. Г. Балларда, «Рік потопу» М. Атвуд, «The Road» К. Маккарті

Кліматична фантастика як різновид антиутопій. «Drowned World» («Світ, що затонув» Дж. Г. Балларда (1962) як провісницький роман про затоплення Лондона внаслідок кліматичного потепління. Аналізується психологічна реакція персонажів на зміну ландшафту як регрес до архаїчного стану свідомості. «Орікс і Деркач», «Рік потопу» і «MaddAddam» М. Атвуд - трилогія про постапокаліпсис після екологічної та генетичної катастрофи. Роль літератури в екологічному активізмі.

Методи навчання: бесіда, лекція, дискусія, інтерактивні (дебати, круглий стіл, дискусія), імітаційні методи (ділова гра), групові (парні, робота в малих групах), проблемно- пошукові, метод проєктів, методи оцінювання знань, умінь і навичок.

Політика курсу. Політика освітнього компонента ґрунтується на засадах академічної доброчесності, прийнятої в Університеті (<https://surl.lt/ijysjw>). Не допускаються будь-які види академічного плагіату, фальсифікація та фабрикація даних, списування; забороняється використання здобувачами освіти додаткових джерел інформації під час оцінювання навчальних результатів (у тому числі засобами електронного зв'язку). Якщо у ході освітньої діяльності здобувач використовує інтернет-ресурси, штучний інтелект або інші джерела інформації, він має це обов'язково вказувати (наводити відповідні посилання). При використанні ІІІ необхідно дотримуватись університетського положення (<https://surl.lt/pumbpl>) – при підготовці до практичних занять дозволено часткове використання ІІІ для структурування матеріалу, підготовки презентацій, перекладання джерел з інших мов. Забороняється копіювання та генерація неправдивих фактів. Забороняється його використання в контрольованому середовищі під час проведення іспиту.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: персональний комп'ютер, проєктор, екран/інтерактивна дошка, інтерактивні онлайн платформи, платформа ZOOM.

Система оцінювання та вимоги: Оцінювання навчальних досягнень здобувачів здійснюється відповідно до Положення про порядок оцінювання знань здобувачів у Бердянському державному педагогічному університеті. Підсумковий рейтинг з навчальної дисципліни – це сума рейтингової оцінки за результатами поточної успішності здобувачів вищої освіти (сума балів за поточну роботу на практичних заняттях та балів за самостійну роботу) і рейтингової оцінки за результатами семестрового екзамену.

За **весь курс** здобувач отримує **максимум 100 балів (підсумкова оцінка)**. До їх складу входять:

60 балів – поточний контроль успішності на практичних заняттях;

40 балів – контроль самостійної роботи.

Таблиця 1. Максимальна вага поточного та підсумкового контролю у балах

Вид контролю	Максимальна вага поточного та підсумкового контролю в балах	Підсумкова оцінка
Поточний контроль		100
Практичні заняття	60	
Самостійна робота	40	

Розподіл набраних здобувачем балів під час практичних занять

Оцінювання здобувачів відбувається за шкалою 1-7 балів за всі види роботи:

1 = F (критично низький рівень)

2 = FX (незадовільно з можливістю перескладання)

3 = E (задовільно)

4 = D (задовільно+)

5 = C (добре)

6 = B (добре+)

7 = A (відмінно)

Здобувач отримує оцінки за роботу на кожному практичному занятті плюс за виконання завдань з самостійної роботи.

Формула переведення балів за практичні заняття

$$N_{\text{практик}} = (A \div B) \times 60$$

Де:

N_{практик} = остаточні бали за практичні заняття

A = сума всіх балів, отриманих здобувачем на практичних заняттях

B = максимально можлива сума балів на практичних заняттях

60 = максимальна кількість балів, що зараховується за практичні заняття згідно таблиці розподілу

Формула переведення балів за самостійну роботу

$$N_{\text{сам}} = (C \div D) \times 40$$

Де:

N_{сам} = остаточні бали за самостійну роботу

C = сума всіх балів, отриманих здобувачем за самостійну роботу

D = максимально можлива сума балів за самостійну роботу

40 = максимальна кількість балів, що зараховується за самостійну роботу згідно таблиці розподілу.

Таблиця 2. Внутрішня університетська шкала оцінювання

Шкала оцінювання, що використовується в університеті	Шкала оцінювання ЄКТС
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)

Список рекомендованих джерел:

Основна:

1. Деменко, П. В. (2024). Еволюція жанру антиутопії. *Записки з романо-германської філології*, (1(52), 23–30. [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2024.1\(52\).310307](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2024.1(52).310307)
2. Павкін, Д. (2008). Світ майбутнього у творах Г. Велса та р. Бредбері: фантастика чи пересторога? *Вісник Черкаського Університету. Серія "Філологічні Науки"* Вип. 140 С. 84 – 93.
3. Барліт Л. М., Ревуцька С. К. (2024). Ознаки антиутопій в романах Дж. Орвелла «1984», О. Хакслі «Чудовий новий світ». *Інтелект. Особистість. Цивілізація*, (1 (28). — URL :<https://doi.org/10.33274/2079-4835-2024-28-1-51-57>
4. Atasoy, Emrah. (2015). Impediment to Knowledge and Imagination in Ray Bradbury's Dystopian Novel, Fahrenheit 451. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. URL : 55.

https://www.researchgate.net/publication/282410643_Impediment_to_Knowledge_and_Imagination_in_Ray_Bradbury's_Dystopian_Novel_Fahrenheit_451

5. Baccolini R., Moylan T. (eds.). *Dark Horizons: Science Fiction and the Dystopian Imagination*. — New York: Routledge, 2003

6. Baden, Emma. *Humanity in Darwin's world: evolution and human nature in Victorian literature*. Diss. 2025. — URL : <https://baylor-ir.tdl.org/server/api/core/bitstreams/77fdade0-53da-4e91-91ad-0e2d4aa430c7/content>

7. Wells. *Socialism, Utopia and Melancholy*. „Przestrzenie Teorii” 39. Poznań 2023, Adam Mickiewicz – URL : https://www.researchgate.net/publication/377198283_Herbert_George_Wells_Socjalizm_utoopia_i_melancholia

Додаткова:

1. Іконнікова М.В. Антиутопічний дискурс в оцінці літературознавства ХХ століття. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2007. № 33. С. 142—145.

2. Табакова Г.І. (2025). Глобальне потепління як механізм запуску первісної пам'яті людства в постапокаліптичному романі Дж. Балларда «Світ, що потонує» («The Drowned World»). Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки, (24), 169 — 174. — URL : <https://doi.org/10.32782/2412-933X/2025-XXIV-20>

3. Ellis, Jason. (2019). Review: *Science Fiction: A Literary History*, edited by Roger Luckhurst. *Science Fiction Studies*. 193 p.

4. Wiczorek, P. (2025). *The Many Shapes of Dystopia: From Literary Tradition to Media and Digital Spectacle*. *Social Communication*.

Інформаційні ресурси:

1. Національна бібліотека України імені Вернадського. URL: <http://nbuv.gov.ua>

2. Бібліотека БДПУ: <https://library.bdpu.org.ua/>

3. The Science Fiction Encyclopedia: Wyndham, John. — URL: <https://www.sf-encyclopedia.com>
